

ВЕЩНИЦИК Литературен ВЕЩНИЦИК

Думи за Светлозар Изгов

Нобел 2023

- Евгения Тетимова
и Стела Джелепова
за Юн Фосе

Разкази

- Алек Попов
- Оля Савичевич

Поезия

- Любмила Мингова

Гласовете им чуваме

с Еухенио Лопес Ариасу
разговаря Лилия Трифонова

Визия

- Димитрина Хамзе
за група „Answer 51“

Северина Енева, „Ще трябва да изчакам“, 2023, м.б. Върху платно, 100 x 130 см. От изложбата на група ANSWER 51 „Прегречено да приключи / мъртво. Неразбиране на тленното“, 2023

Албена Тодорова

●

Кой знае
още колко ѝ остава
на старата леска в квартала.

Всяка пролет съседът я буди от зимен сън,
окастрийки два снопа сухи клони
с мърморене „май ти е време, старче“.

Не ражда кой знае колко лешници,
сенките на кооперациите и прахът от булевардите
не създават идеални условия
нито за реколта, нито за остаряване.

Ала расте леската.
Обърната към слънцето,
а не към купчината клони на земята.
Загърната в зелена светлина, живее.

●

Ей го, тръгна,
казва за снега касиерката
с емоция, която не разпознавам.

Сякаш потегля влак,
или бебе прохोजда,
или руква топла вода след дълъг ремонт,
или потръгва отново животът
след обезоръжаваща пауза.

Някой или нещо, чието тръгване
или идване
чакаш толкова отдавна
(цяла зима, цяла младост, цял живот),
че никоя промяна
не може да те учуди.

Сякаш винаги е било така
и цялото чакане
е било в увереност, че всичко се нарежда.
Сякаш непознати са ни
колебанията, съмненията, страховете
и дните, в които
снегът не тръгва.

●

Ни рак
Ни риба
Цял живот
Нито перките ти перки
Нито щипките ти щипки
Ала не виждаш, че ти си музика, звезди и живо месо
Имаш двойно дъно с двойно дъно

Ти си хората, които сънуваш, десетки животи
в десетина минути, преди мозъкът да те
събуди с нежно побутване

Дори когато вкъщи е страх, спомени и постелка за йога
Ще има къде да се прибереш

Броят се издава с подкрепата на НФК

ISSN 1310-9561

9 771310 956011

Интересен ми е „балканският“ Борхес, когото не познаваме в Аржентина

Разговор с поета и преводач Еухенио Лопес Ариасу

Еухенио Лопес Ариасу (1967) е литературовед, славист, поет и преводач. Ръководи Катедрата по славянски литератури в Университета в Буенос Айрес. Превежда художествена литература от български, английски, френски, руски и латински. Превел е произведения от Христо Ботев, Константин Павлов и Георги Господинов. Автор е на седем книги с поезия, една с разкази и един роман, както и на три книги, посветени на славянските литератури. В началото на лятото на тази година той бе гост в Къщата за литература и превод в София.

Поводът за настоящото интервю е скорошното Ви гостуване в България, в Къщата за литература и превод в София, както и лекцията Ви на тема „Национален и универсален. Борхес: две взаимосвързани поетики“, която изнесохте на 12 юни в Софийския университет. Но това не е първата Ви визита у нас. Разкажете ни малко повече за предишното си посещение в България и какво Ви доведе тук.

Доидох за първи път в България през 2019 г. и останах в Къщата за литература и превод за един месец през октомври. Целта на резиденцията ми беше да работя върху превода на поезията на Константин Павлов. Беше страхотно изживяване, което ми помогна много с проекта. В крайна сметка преведох пет книги на Павлов, които излязоха миналата година в Буенос Айрес в един том. Книгите са „Стари неща“, „Появяване“, „Агонию сладка“, „Убийство на спящ човек“ и „Отдавна...“. Посещението беше страхотно и в много други отношения. Срещнах прекрасни хора и пътувах из страната. Заобичах България и исках да се върна. Много съм щастлив, че успях да го направя тази година.

Вие сте доктор по славянски литератури в Буенос Айрес. По време на предварителния ни разговор, в който общувахме за пръв път, стана дума за това колко различни са концепциите за разбиране и изучаване на славянските литератури в нашите две страни. В България например областта на славянските литератури включва литературите на всички славянски езици – сръбски, хърватски, полски, български и др. Какво включва областта на славянските литератури в Аржентина, кои са основните автори, които аржентинските студенти изучават най-много? И в крайна сметка кои са най-важните писатели за Вас и защо?

В Аржентина областта на славянските литератури е потенциално същата, но проблемът е, че нейното изучаване не е толкова развито, колкото е тук или в други славянски или европейски страни. Името на катедрата, която ръководя в Университета на Буенос Айрес, е „Славянски литератури“. Преподаваме през втория семестър (от август до ноември) и водя четири часа седмично на всички студенти. Самите те посещават друг двучасов семинар в по-малки групи с други преподаватели (ние сме шестима души в катедрата). Това е единствената възможност студентите да изучават славянски литератури в университета, защото в УБА няма факултет по славянски литератури и моята катедра е единствена. И така, както можете да си представите, това, което мога да направя, е просто да предложа въведение в различни литературни системи, изхождайки от един или два текста главно чрез методологията на сравнителното литературознание. Друго предизвикателство е, че през първите тринадесет години от основаването на катедрата се преподаваше само руска литература. Ставайки ръководител на катедрата през 2018 г., започнах да въвеждам литература от други страни. В случая с българската литература, на първо време Христо Ботев; след това Георги Господинов, а миналата година – Константин Павлов. Друга разлика е, че студентите четат в превод (би било лудост да се очаква от тях да знаят всички славянски езици само за един семестриален курс през живота си!). Но разбира се, не преподавам текстове, които не мога да прочета на оригиналния им език.

Превеждали сте произведения на Георги Господинов, Константин Павлов и Христо Ботев. Бихте ли ни разказали малко за процеса на превод, докато работехте върху тези автори? Какви бяха трудностите, които срещнахте и имаше ли по-труден за превод автор от останалите?

Първият ми преводачески опит от български беше с Христо Ботев. Сам изучавах българската граматика, сдобих

Еухенио Лопес Ариасу по време на лекцията в Софийския университет. Снимка: Къща за литература и превод

се с преводи на неговите стихотворения на английски и руски, за да се уверя, че няма да направя грешки и да видя как други преводачи са решили проблемите, които трябваше да реша за испански. След това търсих думите в речници и слушах аудиозаписи на стихотворенията в интернет, за да добия представа за ритъма и върху коя срещка се намират ударенията в думите... и започнах да превеждам. Беше като превод от латински, англосаксонски или друг мъртъв език. Не познавах нито един българоговорец в Аржентина и дори не бях поздравявал някого на български! Изживяването беше прекрасно, Ботев се остави да бъде преведен на испански със същото количество срещки на ред, дори със сходен ритъм. Да превеждам Господинов, също беше много хубаво изживяване. Допреди да дойда в България през 2019 г. не познавах Господинов лично... Исках да преведа няколко стихотворения от съвременни писатели за списание *Eslavia* (www.eslavia.com.ar), харесаха ми някои негови стихотворения и ги преведох. Той се зарадва много, след като се запознахме и му казах за това. Случаят с Павлов беше много различен. Започнах работата си върху него тук, в България. Директорката на Къщата за литература и превод Яна Генова много ми помогна, организира срещи и уъркшопи за обсъждане на Павлов. И все повече го обичвах. Първоначалната идея беше да преведа три книги, след това четвърта, след това четири стихотворения от „Стари неща“... и не можах да спра, докато не преведох цялостно всичките пет книги.

Има ли други български автори, които бихте искали да преведете?

Да, Йордан Радичков. Прозата му е невероятна.

По време на тазгодишния Ви творчески престой в България изнесохте лекция за Борхес. Той е много важна фигура в литературната теория и сравнителното литературознание у нас и Вашата презентация беше от голяма полза за нашата аудитория. Но ще се въздържа да Ви задавам въпроси върху съдържанието на самата лекция, по-скоро се изкушавам да попитам какво друго бихте искали да добавите към казаното в нея.

Само мога да добавя, че тази лекция беше част от изследователска обиколка, която направих из славянските балкански страни. Посетих България, Сърбия, Хърватска, Словения и Босна и Херцеговина за период от два месеца. Правя проучване за рецепцията на Борхес в тези страни, главно в началото ѝ, тоест през 90-те години на ХХ в. в България и тогавашна Югославия. Проучвам първите рецензии и критически отзиви, първите преводи и влиянието върху местните писатели. Много е интересно да видим „балканския“ Борхес, когото не познаваме в Аржентина. В същото време се надявам бъдещата ми книга да помогне за запознаването или задълбочаването на рецепцията на южнославянските писатели в Аржентина. Георги Господинов е един от тях. Надявам се да завърша книгата до края на следващата година. Бих искал да се върна отново в България и да я представя в София.

Освен преводач и учен вие сте и поет. В настоящия брой на „Литературен вестник“ можем да прочетем част от няколко Ваши стихотворения, това са и първите преводи на Ваши творби на български език. Преди време си говорихме, че Вашата поезия е предимно концептуална. Кои са концептуалните точки, които ви интересуват във Вашите книги?

Спомням си този разговор... и сега малко съжалявам. Предполагам, че ние, писателите, не обичаме бъдем категоризирани толкова лесно и бързо. Ще обясня какво имам предвид. Създах съм няколко книги с поезия, които са написани, изхождайки от концептуално единство. Например „Аз, животното“ се състои от 52 драматични монолога, изнесени от 52 различни диви животни като цяло от Аржентина и Южна Америка, например кондор, тапир, боа, ягуар, пингвин, тарантула и т.н., в поредицата от които единственото изключение може да бъде ХИВ вирусът. Няма лъвовете или слоновете или животни от приказките... Последната ми книга се нарича „Подземни хора“ и също се състои от драматични монолози, но на литературни герои, взети от Шекспир, Борхес, Жул Верн и т.н.; монолози на някои исторически герои от аржентинската история, които включват местни жители, по произход кечуа и мапуче, и някои монолози от представители на съвременната култура като Фройд, Фуко или Хокинг. Но досега съм издал 7 стихотворения и не всички възникват и се оформят така. Също така пиша и много любовна поезия. И още – много стихотворения просто идват в отделни моменти, без да зависят от концептуална рамка за пристигането си.

Искам да благодаря на Теодора Цанкова за преводите на стихотворенията ми. Тя свърши чудесна работа.

С последния въпрос от разговора ни се изкушавам да ви насоча към една по-глобална гледна точка от национална перспектива: как кореспондират Вашите произведения със съвременната аржентинска литература?

В двете книги, които описах, има централна тема с много аспекти: идентичността. Това е може би една от най-актуалните теми в нашата литература и аз се захващам с нея от разнообразни гледни точки: формално чрез драматичен монолог, тематично от политическа гледна точка, която преминава от жанр през нация до антропология. Тъй като животинският елемент се фокусира върху основната ни антропологична грешка: ние сме единственото животни, което се определя спрямо другите животни, сякаш ние самите не сме животни. Когато Линей ни класифицира сред човекоподобните маймуни, той създава много показателен абсурд: ние сме животни, което е маймуна, която прилича на човек, също като шимпанзето... И това е политическо, то е част от антропоцентричния възглед за света, който го унищожава. Първоначалните народи са много по-мъдри в това отношение: те се смятат за част от природата, братя на животните, деца на Майката Земя, нашата Пачамама, и внуци на Огъня.

Накрая бих искал да добавя, че също така пиша и проза. И за да завърша с една добра новина – написах роман, чието име е *Lembú. La infame y borrascosa vida del nunca Sargento Cabral*, който спечели важна национална награда в Аржентина миналата година. Вече е преминала редакцията и Йордан Радичков ще я издаде догодина в издателство „Нике“. Преводач ще бъде Лиляна Табакова. Не мога да се чувствам по-голям късметлия или да бъда по-щастлив.

Въпросите зададе ЛИЛИЯ ТРИФОНОВА

Пумата

На Сантяго Малдонадо и Рафаел Науел

Домът ми е страна без съмнения. Земята се
простира

твърда и кафява до езерата и върховете,
а вятърът ми носи
пляката в ноздрите. Там е гуанакото, там –
птицата мишка, там заекът,
там без съмнение са хората.

Оставям ноктите си в земята, маркирам тревата
с пикнята си, дънерите – с лайната. Човекът
открадна част от дома ми. Заобикалям я,
ловувам наоколо, търпя зоната като онзи, който
търпи

снега през зимата, без съмнение не
като хората.

Вчера извършиха набег,
виейки в дружина, Зелени кожи по
кожата на земята. Забиха отдалеч
оловни зъби в тъмното месо, оставиха
мирис на леи по брода и пращини
писъци в ушите.

Проблясват нощем сребърните
потоци. В моя дом няма място
за съмнението.

Из „Аз, животното“ (2019)

Калибан

Всички болести, които слънцето изсмуква от блатата,
мочури и тресавища, Просперо да поразят и поляка
да го разболеят! Неговите духове ме слушат,
но се налага да кълна. Може пък да не ме пощипват,
да ме плашат с призрици, да ме потапят в кал, нито
да ме карат да се лутам, носейки ме като фенер
в мрака, той ако не им нареди; обаче
за всяко нещо ги подгучва; понякога
съм цял във рани от змии, които с раздвоен
език ми съскат до полуца... Миранда!
„Аз цял да ти заселя този остров със

калибанчета...“ Кой

в устата ми сложи лъжи? Никой да не иска
да пренапише моята роля... „Щях!“ Егати!

Ще бъдеш! Ще бъдеш

моята кралица. Заедно ще умножим слънцата
и луните, от пясъка в пустинята ще вдигнем замъци,
от морето, кулите, гърветата, градини,
щом открадна от Просперо книгите му, щом щедро
просперирам и помилвам клетника. Ще ме обичаш,
Миранда! И ще разтвориш бялата си кожа
за потъмнелия

от мазоли крал, както при трусове отстъпва
морето на планините. Ще те науча на езиците си йога
tinauyanta rimasqayki tuku y racha tuku y racha
yuyarishayki, nisqayki, yuyarishayki, yuraq warmi,
miski ñusta, sumaq yuku, ¡Kalibanpa qoyan!!

Из „Подземни хора“ (2022)

Разпадане на сонета

Дойде така с целувките си волни
да ми развалиш докрай подредбата
на всяко нещо – дори модела на
сонета, в плен на вечни, строги норми.

Леките ти стъпки газят стъпките
на блудкавата метрика. Отричат
равни да са сричките във всеки стих. Обичат
ту кратки да са... ту пък дълги.

Какво ще стане със секстета, който почва
без канон, с цял свят пред себе си
на хоризонта?

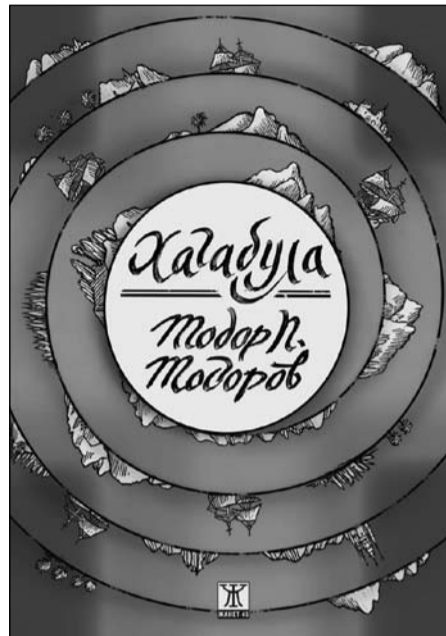
Да прегърнем несигурното бъдеще –
да заякнем като бизона в равнината, вече неримуван,
газели от желание напред ливадата.

Превод от испански: ТЕОДОРА ЦАНКОВА

¹ Аз/ ще ти говоря за своята любов през цялото време през цялото
време/ мисля за теб, ще ти кажа, мисля за теб, бяла жено,/ красив
лебеде, сладка принцесо, съпруго на Калибан! (кечуа) – Бел. прев.

Приключенският калейдоскоп
на човешкото в „Хагабула“

В дебютния си роман Тодор П. Тодоров ни разказва за експедицията на испанеца Ернан Кортес и конквистадорите към Новата земя, но ако в летописите те са останали като унищожители на страната на ацтеките, тук Тодоров ни предлага една „контрафактическа“ история, както сам определя книгата си. Писателят преплита история с фантастика, ужас и еротика, преминавайки отвъд фактологията към един приказно-страховит и общочовешки трактат за вечния сблъсък между стремежите и суровата реалност, духовното и тленното, женското и мъжкото, сърцето и разума, природата и хората. Романът грабва още с първата, ярка корица и чудатото си заглавие. Салгадо обяснява, че „хагабула“ е дума, която вещниците заимстват от

природата и символизира пробуждането и преобръщането на света. Именно на това преобръщане – пласт по пласт и разказ по разказ, – ставаме свидетели като читатели. А на корицата около заглавието се вие спирала – точно както се движи и повествованието подир историите, които героите се редуват да ни разказват. Те се вихрят на ръба между реалността и невидимото за очите, стигаме донякъде и се връщаме назад, за да го повторим, да го видим от друг ъгъл, да разберем, че няма ултимативна истина, и отново продължаваме напред. Докато героите напредват бавно през вълшебната черна планина на ацтеките, сякаш пресичайки деветте кръга на Данте, ние се запознаваме с преживяванията, довели ги до заветното пътешествие. Опознаваме капитан Пабло Агилар – неустрашимия и здраво стъпил на земята полковник на Черното Перо и рицар на Рапирата, надвивал разбойници, корсари, военни отряди и самата чума; Уилям Уайт – мореплавателя от Севера, дръзнал да поеме на експедиция към най-леденото кътче на Земята; епископа на възмездието Руперт фон Майнц, енигматичния мъдрец Салгадо, вечния късметлия Дългия Джон, Египтянина, който надниква в душите на приключенците, за да определи дали са достойни за експедицията, и разбира се, самия Ернан Кортес, чието детско вдъхновение повежда всички към непознатата земя.

Единственият женски образ в книгата е колективен – по думите ѝ Офелия е също Мария, Ева, Афродита, Беатриче, Саломе. Тя е от майките вещици – древна, съхранила знанието на природата, всевиждаща и могъща. Научаваме историята ѝ чрез срещите ѝ с останалите

герои. За някои тя е спасение, за други е адско изчадие, блян, мишена, смъртен враг, надежда, дете. Необикновените истории на героите може да подмамат читателя да търси символика у всеки от тях, и може би ще я открие, но нишката на Офелия се откроява и свързва всички тях. Независимо от преживяванията, страданията и постиженията на всеки от мъжете, всички винаги копнеят за нещо повече от настоящето си – пътешествия, познание, възмездие, слава, правда. Рано или късно под една или друга форма стремежите им ги срещат с майката вещица, с магията на природата и това бележи съдбата им, отвеждайки ги до експедицията на експедициите – тази към собствената душевност.

Романът не би бил същият без поетичния и образен език на Тодоров. Чрез безброй сравнения, епитети, метафори и олицетворения той рисува картини, които сякаш оживяват пред нас. Макар и да приляга на магическия реализъм и ренесансовата постановка, този стил може да се стори прекомерен на някои читатели. На повечето най-малко ще им отнеме време да свикнат с него, а пресищането се усеща най-силно в липсата на идиосинкразия в речта на героите. Ако успеете да прелътнете слагостта на изказа и я приемете за неизменно свързана с хагабулата, към която ни води авторът, ще се потопите в един сетивен свят, а и ще си припомните някоя и друга позабравена в битовизма българска дума.

„Хагабула“ заслужено печели националната награда за български роман на годината „13 века България“. Като изключим езика обаче, не може да не се отбележи липсата на каквато и да е българска следа в книгата – рядкост в съвременната ни литература. Но именно това е ролята на този роман – да ни върне към общочовешкото, магическото, забравеното, да ни научи да „пазим сърцето“, както Офелия се опитва да научи Ернан, и да стигнем с достойнство и надежда до личната си хагабула.

С подкрепата на
Столична община

МАРИЯ ТОДОРОВА

Тодор П. Тодоров, „Хагабула“,
изд. „Жанет 45“, Пловдив, 2022

РЕПОРТАЖ

Фантастичната среща „Булгакон“
2023 в Пловдив

Въпрос отправен към книжар: „Къде е българската научна фантастика?“, може би вече не буди само изненада или недоумение. Няколкото годишни конкурси за фантастичен разказ, за които пристигат десетки творби, периодичните издания на фендъма и дейното включване на отделни академични кръгове са повод за по-голям оптимизъм.

В периода 22 – 24 септември в Пловдив се проведе годишната международна среща (конвент) на феновете на фантастиката „Булгакон“. Тези срещи, инициирани от главния редактор на списанието „Тера фантастика“, легендарния Юрий Илков, започват през 2000 г. – една година след появата на списанието. Тазгодишното събитие, обединяващо феновете на научната фантастика, фентъзито и хоръра, беше подкрепено от Национален фонд „Култура“ и регистрира рекорден брой гости – над 150 души. Програмата включваше паралелни срещи в четири зали, разговори с автори, редактори, издатели, критици и учени. Основната част от мероприятията се проведе в Дома на културата „Борис Христов“.

Тази година сред особено активните организатори се открояха Дилян Благов, Елена Павлова, Валентин Д. Иванов, Мария Гуглева, Кирил Добрев, Георги Пенчев, Десислава Сивилова и някои други почитатели на жанра. Между знаменитостите, които дойдоха в града под тепетата, бяха германският редактор и преводач Ерик Симон (редактор на четири антологии с българска фантастика на немски език), американският писател Алекс Шварцман, италианският писател Франческо

Версо и др. Дистанционно се включиха легендарният канадски писател Питър Уотс, Емад Айша, който говори за съвременната египетска фантастика, Уоли Талаби, който представи африканската фантастика, Сумейра Буран, която говори за турската фантастика, най-издаваният немски автор на фантастика Андреас Ешбах, както и участници от Полша, Украйна, Хърватия, Австрия, Русия, Чехия и др. Предаванията бяха излъчвани на живо, а записите могат да бъдат гледани в интернет. Често срещите се оказваха неочаквано вълнуващи, а разговорите се развихряха едновременно непринудено и неудържимо. В по-провокативните дискусии се обсъди светлата страна на пънка – хоупънкът и соларпънкът. Феновете имаха възможност да задават въпроси, да купуват или разменят редки книги, да се срещнат и да разговарят с множество български автори, които представиха свои творби, и с български и чуждестранни издатели и редактори. Очакваха ги още изненади като анонимен конкурс за разказ, където победител се оказа популярният автор на социална фантастика Мартин Петков, вечерно парти в клуб „Войд“, викторина за фантастика и настолни игри в хотел „Лайпциг“ и изложби във фойето на Дома на културата „Борис Христов“.

НИКОЛАЙ ТОДОРОВ